

UČITELJSKI T O V A R Š .

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VII. V Ljubljani 15. novembra 1867. List 22.

Učiteljski zbor v Moravčah.

Iz Krašnje.

Hvale vredni, pa tudi blagi so nameni, ki se z učiteljskimi zbori zahtevajo. Z njimi silijo se bolj vnemarni učitelji, čitati knjige, posebno šolstvo zadevajoče, in premišljevati jim dane naloge; taki zbori služijo vestnim, svojega poklica zavédnim se učiteljem v veselje in kratkočasno vadbo, sploh pa bistrijo um, množé in zvišujejo potrebna znanja, ter pomagajo učitelju do tiste stopnje vednosti in izobraženosti, na kateri stoječ je učitelj popolnoma zmožen, da mladosti vcepi v spomin in sercé vse tiste nauke in znanja, s kterimi oborožena in stopivša v javno življenje bo toliko lože svoj časni in večni blagor izgotovljala in izverševala. Poleg tega se pa učiteljem še nek drug namen pri taki priložnosti tako rekoč sam po sebi ponuja, in ta je boljše spoznanje in tesnejša prijateljska zveza učiteljev med sabo. Opira se ta zveza na resnico, da pravo prijateljstvo časno življenje slajša, in da senčno stran zemeljskega bivanja človek vse lože nosi in terpi, ako križe in nadloge, ki ga tarejo, sočutnemu prijateljskemu sercu potoži. Da se tudi ta namen pri učiteljskih zborih bolj ali manj doseže, ali saj doseči zamore, je brez dvombe in gotovo ne na škodo učiteljev. Tak zbor smo imeli 16. oktobra letošnjega leta v Moravčah.

Ako pa tu tega zborovanja omenjam, ne mislim nikakor obravnavanja njegovega kritično pretresovati, timveč edino le objaviti sad, kateri se je v tem zboru vsled danih nalog prikazal, pustivši „Tovaruš“ opazke, ako so ktere potrebne, pristaviti. /n

Ena iz med danih nalog, da kar pričnem, se je glasila: Sostavi naj se popolni dnevni red, po katerem naj bi se na tanko ravnal vsaki učitelj, da bi tako v cerkveni in državni zadevi izverstno zadostoval svojemu imenitnemu poklicu.

Ta reč se je rešila v splošnem oziru, in zopet posebej z natanknim odkazovanjem poti, po kateri naj učitelj od jutra do večera hodi.

Zvezde, slišali smo v zboru brati, tékajo svoja pota gori v neizmernih podnebnih prostorih, in to ven in ven o nejenljivem, naj lepšem redu; zvezde nam služijo tedaj v izgled lepega reda; té naj zato pa tudi posnemamo, in to toliko bolj, ker red sme se pač po pravici imenovati duša vseh opravil. Brez reda se opravila ne morejo lahko tako, kakor bi se mogle, dobro in prav opravljati in izveršiti. Red, po katerem naj človek svoja vsakdanja opravila opravlja, je pa še pred drugim učitelju potreben, kajti svete in imenitne so dolžnosti, ktere ima on do cerkve in države, in le, če se bo držal dobrega dnevnega reda, bo tudi toliko lože in boljše zahtevam obojne strani zadostoval. Zdaj pa nasledje dnevni red posebej, kateri natanko odkazuje pot, ki naj jo hodijo učitelji. Pa ta red se le malo loči od unega, ktereга je „Tovarsš“ že v svojem 19. listu priobčil, in ker se bistveno popolnoma s tem strinja, opustim tù njegovo priobčenje. In tako se prestopim k vprašanju, ki se glasi:

Ali se more in mora že v ljudski šoli mladost djansko vzrejevati, t. j. da se vedno tako napeljuje, da ji pozneja leta ta šolski poduk tudi djansko koristi; in kako naj se to pri posamnih naukih izveršuje? To vprašanje bilo je tako le rešeno:

Šola je zavod, kjer se človek pripravlja za djansko življenje; ona mora njegove različne zapopadke ali razumke jasni in množiti in vse njegove dušne moči razvijati, da bo ko človek mogel z njimi služiti in koristiti drugim in sebi. Šola naj se ozira na okoliščine in potrebe ljudstva, za katero je osnovana. Ni eno in tisto, da se le uči ta ali uni nauk, timveč treba je, da se uči to, kar bo učencu v resnici koristilo, kar ga po naravni in nar bolji poti izobražuje in razvija.

V šoli se morajo cepiti mladini zlahtne mladike spoznanja božjega in svetne omike, ker se ravno v šoli pripravlja razvijalni um in mehko sercé za nebeške in zemeljske znanosti, da človek doseže svoj dvojni namen za nebesa, našo večno do-

movino, in za zemljo, našo začasno domovino v tem kratkem življenji.

Šola stavi podlago za daljno lastno izobraževanje človeka, za katero izobraževanje se nam na roko in v roko dajejo ter ponujajo tudi knjige, iz katerih bi naj si nabiral med nebeških in posvetnih znanost šoli že odrastli mladeneč, bi naj si nabirala ga šoli že odrastla devica; šolsko podučevanje mora sploh takošno biti, kakoršno je potrebno, da je tvarine njegove navzela se mladost po svojem izstopu iz šole toliko, da je zmožna, v spomin in serce vtisnjene nauke djansko izpeljevati, ker brez prida in vspeha bi bil nauk, ki bi človeku ne služil v telesni in duševni blagor.

Ljudska šola je vklad, podlaga občnega blagostanja vsake dežele. Ona pa mora biti tako osnovana, da vsaki učenec, ki je pridno v šolo hodil in jo hvale vredno doveršil, zna brati, pisati, številiti, da vé kolikor toliko od zemljepisja, zgodovine in naravoznanstva, in da se je tudi djansko vadil kmetijstva, vinoreje, sviloreje in sadjereje.

Hoče torej učitelj, da mladini šolski poduk tudi pozneja leta koristi, naj ima vedno pred očmi vodilo, ki se glasi: „Pri vsaki reči misli na konec“, to je, kaj vse pozneje iz tega ali unega pride, kam pelje ali prepelje ta in una pot, sploh, kakšen sad rodi to, kakšen pa uno seme. Učitelj naj tedaj pri posamnih naukih tako podučuje, da njegovo podučevanje zares djansko koristi. On naj:

1. svoje učence podučuje za življenje, ne pa za šolo. Poduk mora buditi življenje in delati za življenje. Zarad tega mora učitelj tudi vediti, kaj je življenje in česa potrebuje življenje; on mora primerno in združeno buditi in gojiti moči dušne in telesne, ter učencem pripravljati pot do srečne prihodnosti v duševnem in telesnem oziru.

2. Učitelj naj napeljuje učence tako, da jih res kaj nauči; njegova skerb ne sme biti le ta, koliko da uči, temuč skerbeti mora, da se nauk v glavo in serce globoko vtiskuje. On naj tedaj ne gleda toliko na to, koliko bo učil, timveč na to, da učenci vsaki nauk dobro prebavijo, da si z njim nabirajo potrebnih in koristnih, podučnih tvarin, in da se jih tudi zavedajo.

3. Da bodo mladini šolski nauki tudi pozneja leta koristili, na priliko branje, je treba, da je tudi učitelj pazljiv pri branji; on mora biti sam pregret s tem, s čimur ogreva mla-

dino, pazi naj, ali in kako da mladina to razumeva, kar bere, in naj zato še posebno gleda, da otroci počasi, pazno in s premislitkom beró. Tudi naj učitelj učence poprašuje, kaj da so brali; naj jim razlaga, kar jim je nerazumljivega; naj jim odkaže v posnemanje lepe izglede; naj jih navdaja s strahom pred hudobnim djanjem, in naj jim sploh razlaga in kaže, kako naj si prebrano o danih okoliščinah v prid obračajo.

4. Številjenje naj napeljuje učence k varčnosti, pridnosti in natančnosti, torej naj učitelj otrokom kaže, kako da ta, kateri dobro vse izštevili, lahko vé, koliko mu kaka reč nese, koliko mu stroškov napravlja, potem takem koliko ima pri nji dobička, ali pa zgube; kakor tudi, kako da naj zarad tega zanaprej ravná in skerbi, da bo zgubo odstranil, dobiček pa si zagotovil, ali pa še zvišal. Jemlje naj učitelj dotične naloge naj poprej iz otroškega okrožja, potem pa naj uri otroke če dalje bolj tudi v nalogah, ktere navadno v vsakdanje življenje na kmetih spadajo. — Pri pisanji naj vadi učitelj mladost reda in snažnosti; njegova prva skerb pa naj mu bo ta, da uri otroke v spisovanji in v sestavi vseh takih spisij, ktera so v življenji pred drugim navadna in potrebna. V eni ko drugi podučni tvarini pa naj učitelj izglede, s kterimi nauk pojasnuje in ga šolski mladini mikavnega dela, jemlje, kolikor je le mogoče, iz navadnega življenja.

5. Vse podučevanje naj učitelj stavi na podlago materne jezika, ker šola brez národnega duha in v ptujem jeziku je svetilnica brez olja; iz take ne svéti luč prave omike, še manj pa upanje za boljšo prihodnost in djansko korist odrastli šolski mladosti.

6. Da bo šolski poduk tim bolj djansko koristil, je neobhodno potrebno, da se vtiskuje v spomin in serce otrokom resnica, da nismo samo za ta svet, ampak še posebno za nebesa vstvarjeni, da je v nebesih Bog, kateri vse vidi, vse slíši in bo nas tudi sodil po našem djanji in nehanji, kakor neskončno pravični sodnik; tudi naj se v keršanski ljubezni in poterpežljivosti s primernimi še drugimi sredstvi vplenujejo otroška serca in njih um, in to toliko bolj, ker le po takem načinu se smé upati, da bo otrok sledil podučevanju z veseljem in radovoljnim sercem, ter si tisto prisojeval v prihodnjo lastno porabo, pa tudi v svojo srečo.

Potem je prišlo na versto vprašanje, ki se glasi: Kdaj, koliko in ktere dogodbe v življenji, ki jih otroci vidijo v šoli in zunaj šole, naj se tudi v šoli obdelujejo, ali pri vzrejevanji porabljujejo? Rešeno je bilo takole:

„Besede ginejo, izgledi pa vlečejo“, je znan in star pregovor; izgledi pa so dobri in slabi, hvale vredni in pohujšljivi. Ta različnost izgledov pa je ravno v zadevi šole zanimiva, in sicer zelo zanimiva, kajti znano je, kako radi da otroci to, kar vidijo, posnemajo, torej kako lahko da se ravno po napačnih izgledih v otrocih pokvari to, kar je šola dobrega v njih sercu vcepila in zasadila, pa tudi kako napake s pomočjo posebnih pripetljejev popravijo in odstranijo. Ako pa se to prevdari, se mora spoznati, da je gotovo dobro in tudi dolžnost učiteljeva, da ne prezira dogodeb, ktere otroci v šoli in zunaj šole vidijo, naj so že tiste budivne ali pa kvarivne.

Učitelj, kteremu je v resnici na pravem blagru šolske mladine kaj ležeče, bo tedaj vse take prigodbe, ktere so otroci v šoli ali zunaj šole vidili, takrat porabil v nauk, ter jih pri poučevanju obdeloval, kedar koli bi se bilo bati, da bi se znali otroci nad tem, kar so vidili ali slišali, bolj ali manj pohujšati, kakor tudi takrat, kedar je po takih dogodbah učitelju priložnost dana, otroke k pridnosti in delavnosti spodbadati, jim ljubezen do šole in učenja buditi, ali sploh njih serca za kaj dobrega, npravnega, čednostnega ogrevati in vnemati. S tem je pa tudi že odgovor na vprašanje dan: ktere dogodbe da naj se v šoli porabljujejo in obdelavajo? Brez dvombe tiste, ktere bi znale, ako bi se prezerle, v škodo in kvar otroku služiti, ali pa tudi take, pri kterih, ako bi se zamolčale, bi se priložnost ponemarila, mladost o tem ali drugem dobrem spešnejše vterdovati.

Da pa pri takem obdelovanji ne bo učitelj kako zabredel, z neprevidnem govorjenjem sam otrok pohujšal, ali njih dolžno spoštovanje do staršev in drugih kako podkopal in manjšal; naj omenjene prigodbe prav previdno in modro rabi in obdeluje.

Večkrat se zgodi v življenji, da se sosedje, ali celó starši šolskih otrok očitno kregajo, zmérjajo, ali celó tergajo i. t. d., kar vse otroci vidijo in slišijo. Pripéti se tudi, da se šolarji med sabo stergajo, kamnjajo i. t. d.; to pa večkrat iz nevošljivosti, ker so bili eni pohvaljeni, drugi pa ne, ali so bili pa celó kaznovani.

V takih okoliščinah bo modri učitelj z vso previdnostjo pojasnoval škodo jeze v zadevi zdravja, prijateljstva in časno srečnega in zadovoljnega življenja, bo sicer spoznaval, da je človek slab in k hudemu nagnjen, pa bo tudi dolžnost skazoval, ravno zavoljo tega paziti nad sabo in se zmagovati; bo pojasnoval nespamet in gerdobijo nevošljivosti, pa tudi z ozirom na Boga in zveličanje hudobijo nevošljivosti in nevarnost; oboje pa bo kazal ko reči, ktere so greh, Bogu zato zoperne in človeku v pogubo.

Tako in enako naj učitelj dogodbe iz življenja, dogodbe, ktere šolarji sami vidijo in slišijo in se prezirati ne smejo, med poučevanjem v šoli rabi in obdeluje, vselej pa prav previdno in tako, da bojo otroci od hudega odvrčevani, k dobru pa spodbodeni, pa ne tako, da bi pri takem vzrejevanji kaka druga dolžnost, ki jih otroci imajo, škodo terpela. (Konec prib.)

Ljudski pregovori v šoli.

Spisal Fr. Govekar.

Pregovor je zerkalo ljudskega razuma. Ljudstvo jih sploh čisla zavoljo tega, ker so stari in ker imajo sploh veliko jedra v sebi. Pregovori so se posneli naj več iz družinskega življenja in po ljudskih šegah. Kakor postava ne dela razločka, tako tudi pregovor nikomur ne prizanaša. Pregovor se ozira na vsaki stan in na vsako stvar, ter pretresa sploh vsa človeška dela kratko, pa dobro, ojstro, zabavljivo, pošteno in na tanko, ne oziraje se na osebo, ne na stvar. Pregovor zahteva vedno in povsod le pravico in resnico. V ponižni obleki in priprosti podobi predstavlja sicer dobro in pravo, pa tudi hudobijo in greh ojstro in pravično graja. Dostikrat ne premore vsa učenost toliko, kakor kak jedernat bister in čist pregovor. Pregovor tudi nikogar ne draži, timveč oživlja bistrournost, vadi razum in razveseljuje serce, in človeka sploh oživlja. Pregovor je vedno in povsod naš zvest in vesel spremljevalec, ter nas ne zapušča ne v veselji, ne v žalosti.

Mikavni so pregovori sicer sploh za vsakega človeka, toljko bolj pa za učence; toda učitelj ne sme pozabiti, da so pregovori v govorjenji to, kar je sol ali dišava v jedi; skerbi naj, da pregovor ne zgubi svoje vrednosti. S pregovori more

učitelj učence spodbujati k pridnosti, poterpežljivosti, delavnosti, priljudnosti in varčnosti, jih svariti pred jezo in maščevanjem, ter jih napeljevati in opominjevati, da bodo dobri in pošteni ljudje. Marsikteri nauk lahko učitelj brez ovinkov pojasnuje s pregovorom, ker primeren pregovor, nauk ali govor tako rekoč zapečati, ker ima veljavo med ljudmi. Tudi je obče znano, da učenci navadno večje in obsirniše nauke radi kmali pozabijo; pregovor jim pa vedno ostane. Kdo se še sedaj ne spominja pregovora, kterega je rabil njegov oče ali učitelj pri tej ali pri uni priliki! Zraven pa ima pregovor veliko večjo moč do mladih in mehkih serc, kakor dolgi pa suhi nauki, ker v pregovorih je navadno zapopadek jedernat in odkritoserčen, razumljiv, jasen in lahko zapopadljiv. V pregovoru glavna misel navadno ni prikrita, ker brez obsirnega in težavnega pojasnovanja se lahko razvidi, kar pregovor zahteva. Da pa pregovori, kakor drugi nauki, učencem v življenji koristijo, je potrebno, da jih znajo modro rabiti. Zato naj se učitelj prizadeva, da jih prav pojasnuje in poočituje. Naj tedaj vse nerazumljive besede z domačimi bolj znanimi pojasnuje; pri nekterih pregovorih pa naj kaže že znane domače prigodke in prilike ali pa zgodbe sv. pisma; to daje pregovoru pravo moč in potreben vtisek. Učitelj se pa tako tudi najložeje znebi težavnega in dolgega besedovanja, ter naj prej in po naj naravniji poti svoj namen doseže. Zato pa učitelj potrebuje velike in obsirne skušnje in bistrega uma.

Učitelj naj se pri vsakem pregovoru pomuduje toljko časa, da si ga učenci dobro zapomnijo. Ni modro, ako siliš učence, da se morejo več pregovorov zaporedoma na pamet naučiti, ker tako pregovor eden drugega pobija in oslabuje. Se vé, da se od učitelja ne mora zahtevati, da bi učenci vsaki pregovor do pičice razumeli; po pravici se pa tirja od njega, da rabi le take pregovore, kterih zapopadek je izversten, da budijo poštene in modre misli, da učence k dobremu spodbujajo, in da svete resnice in nauke pojasnujejo.

Pregovori imajo tudi veliko gradiva za nauk v govorjenji in pisanji. Samo po sebi se razumi, da naj se pregovori naj pred z besedo, potem pa še le pismeno vadijo. Naj prvo naj tedaj učitelj vadi učence, da poiščejo vsem berilnim vajam primernih pregovorov, kar ni težko, ako je prej vsako berilno vajo vsestransko prav in na tanko obdelal. Za tem pa naj

jim pregovore narekova; učenci naj pa za nje primernih povesti in zgodeb zapišejo. Potem naj jih vadi, da razne pregovore po svoje (s svojimi besedami) pismeno predstavljajo, in še le potem naj jih vadi, da vsaki pregovor vsestransko pregledajo in obdelajo. Zadnjič naj jih še vadi, da se pregovor na življenje obrača, kar se godi, če ga učitelj dobro razlaga in primerja z okoliščinami v navadnem življenji.

Konečno naj omenim še nekterih pregovorov, kateri v ovčji obleki tako rekoč krivico in hudobijo zagovarjajo, opravičujejo in prikrivajo, kar je vselej pregrešno in vse graje vredno. Post.: „Enkrat ni nobenkrat“.

O tem pregovoru je že Hebel rekel, da je naj neresničniji in naj slabši, in da ga je ali slab ali pa hudoben mojster naredil. In res, kdo more z dobro vestjo reči, ako je že enkrat ukradel, da še ni nikoli kradel! In ako hudodelnika za hudodelstvo le „enkrat“ obesijo, to ni „nobenkrat“! — Skušnja sploh uči, da kdor enkrat kaj stori, da potem še tudi večkrat to stori. Se vé, da se ta pregovor tudi razlaga tako, da kdor enkrat kaj malega pregreši, mu pervikrat navadno zasluženo kazen odpuščamo, vendar je potrebno, da učitelj takim pregovorom vsa potrebna in določljiva znamenja pristavlja, da jih učenci napak ne razumijo. Prav živo naj jim pové, da greh in krivica vedno in povsod taka ostaneta; zraven naj jih pa skerbno spominja na nevarnosti in žalostne nasledke, kateri zvirajo iz napačnega razlaganja takih pregovorov. Dobro je tudi, ako spodbija take pregovore z jedernatimi pregovori ravno nasprotnega zapopadka; še bolje pa je, ako učitelj take pregovore s šolskimi smetmi iz šole pomete.

Pomenki

o slovenskem pisanji.

XLVI.

U. O tem, kako naj se lika novoslovenščina, pôje Znojemski v predzadnjem razstavku, ki se glasi:

Lepi vejí rast pustite,
Ptúje kali ji trebite,
Sočne vejice redite,
Suhih prazno ne cepite.

T. S tim kaže, da je jezik stvar, ktera raste, kalí, rodi, kteri je pa treba streči, jo trebiti in rediti, da se ne posuši.

U. Da drevo rodi, je treba veliko moči. Tako p. α) dobre, rahle zemlje; β) vgodne móče ali vlage od spodej in od zgorej, iz tal in spod neba; γ) zdravega zraka ali hlipa; δ) primerne solnčne toplote, in ϵ) pred vsim tvorne moči v drevesu samem.

T. Vsega tega je treba jeziku, da se prav olika in izобрази. Tvorne moči ima slovenski jezik v sebi dokaj; tega sva se doslej prepričala oba. Ali ga pa je solnce primerno obsévalo in ogrévalo, kak zrak ga opihuje, kak veter mu vleče, koliko vgodne móče mu prihaja od zgorej ali od spodej, kako razna je zemlja, na kteri se redí in razrašča, o tem bi se poménkovala lahko celo leto. Toda — čas teče.

U. Pa nič ne reče, pravi pregovor.

T. Veliko, neskončno veliko reče temu, ki ima zanj uhó in sercé. Da naju toraj novo leto ne prebití, pomeníva se ob kratkem, kako naj se razvija in lika jezik slovenski.

U. Kako naj se spreminja, kako množí in olikuje slovensčina, to je povedal že Jezičnik v glasovitem pismu svojem, kjer tudi pravi, da prava hčerka staroslovensčine ima prava pravico do premoženja svoje matere.

T. Lepi veji rast pustite, pravi pesnik. Lepa veja res je novoslovensčina na lipi slovanski, veja lé, ne pa verh; vendar krepko poganja, krasno se razprostira, prosto se razvija. So pak taki, kteri ménijo, naj se vseskozi ravná po staroslovensčini. Tem kliče pesnik: Suhih prazno ne cepite! So tudi taki, kterim ni prav, da poganja, z novimi besedami in oblikami se množí in okrepljuje. Tem kliče pesnik: Sočne vejice redite! So spet taki, kteri hočejo, naj se slovensčina skloni, pripogne ter kar v hrovaščino, serbsčino, ali neko jugoslovensčino povije. Tem kliče pesnik: Lepi veji rast pustite!

U. Ptuje kali ji trebite. To velja o tujih besedah: nemških, laških, madjarskih; ali tudi o gerških in latinskih?

T. Brez sile ali posebne koristi, mislim jaz, ni treba na pósodo jemati nikdar. Sploh naj veljá, da tujih besedí se Slovenec ogibaj. Kedar pa je potreba ali ti kaže posebna korist, poter kaj najprej pri bratih, bližnjih in daljnih rojakih, in ako ti le-tí pomagati ne morejo, obrni se do

omikanih jezikov nekdanjih, do gerščine in latinščine. Le kadar ne pomaga razred, tedaj naj pomore red — vindogermanski! Najbolje bi bilo, se vé, da si pomaga jezik sam; prepada bi ne bilo med narodom in učenjaki njegovimi. Vendar — olika je obče blago, in ravnati je tako, da se obče doseže. To pa se v živem jeziku ne more brez tujih besedi, toraj veleva pesnik samo: Ptuje kali ji trebite.

XLVII.

U. Naj bolje bi bilo, si djal, da si pomaga jezik sam. To misli menda tudi Jezičnik, ki pravi: Jemati je tedaj treba iz narodovega govora, kar se ga knjižno skazati da, in potem iz bližnjih narečij slovanskih, z vednim ozirom na staroslovenščino.

T. Jemati je treba a) iz govora, kar ga ima narod slovenski ne le po Kranjskem, temuč tudi po Štajarskem, Koroškem. Koliko dobrih pa lepih besedi n. pr.: imajo še ogerski, hrovaški, isterski, celo beneški Slovenci, ktere kranjskim niso navadne; vendar dokler so čisto slovenske, zakaj bi jih ne rabil pisatelj slovenski?

U. Koliko jih ima narod samo po Kranjskem, katerih še ni v nobeni knjigi. I teh je treba iskati ter v knjige devati. Se vé, da mnogi koj tožijo, da je pisava tuja, če le katero menj znano besedo dobijo.

T. Od tega je pisal že Ravnikar (l. 1815 Zgodb. sv. pis. I.), kjer uči, kako naj se α) čisti naš jezik po vnanje in po notranje, pa tudi, kako naj se β) množi in bogatí. Prav umetni ste obé te opombi. Najprej so slovenski pisatelji prvo jeli spolnovati (Metelko itd.); sedaj se spolnuje že tudi druga. Res je zabavljaj zoper une pisateljce Prešern (cf. Nova pisarija); v nekterih zlasti pesniških rečeh po pravici, v nekterih ga je djanski prehitil jezik sam. — Ravno tedaj je pól Jak. Zupan, da hrovatenja dolžijo koj kranjskega pisatelja, kateri rabi besede, ki jih nima ravno njegova stran. Pravi pa tudi, da se mu tak zdi „polž v lupino zakopan“ ter kliče svoje rojake, naj izlezejo iz lupin (vid. kranjska Čbel. II.), naj pobirajo slovenske besede najprej domá, potem pa tudi pri Slovanih, sedanjih in nekdanjih.

Treba strésene slediti

Po vaséh, veliko let:

Vse mogoče nam dobiti
 Knjigam povsoditi spét.
 Bukve glagolíc berimo!
 Dédov krémlja bister vir!
 Zraven krajskih poišimo
 Lép Cirilovi psaltír.

U. Tudi temu je menda oporékal Prešern?

T. Ali po krivici! Očital tje ptujobesedarjem, da nas „uzmati“ učijo od bógmejev na meji Otomanov, in da vkup nosímo, ko srake gnjezdo, besede ptuje. — Toda tega nihče ni velel. Ni nam treba tujih besed, kadar domačih, slovenskih ali vsaj slovanskih lahko dobimo. Teh, teh iščímo, in z njimi množimo in bogatimo jezik svoj.

U. Sej tudi tù veljá: Slovan sem, in kar je slovanskega, je moje, ni tuje.

T. Kadar mi graja kranjski pisavec dobre slovenske spise, mislim vselej na povestico: „Jurček gre na ptuje!“ — Človek, ki zmiraj domá tiči, ne vé, kaj se pri sosedu godí; toraj o tem tudi govoriti ne more. Treba je sedaj res vsakemu olikanemu človeku ogledati se nekoliko po svetu, sicer je preokoren in pretežak v vsem svojem djanji in nehanji. — Tako se godí i pisatelju, kateri bi sedanji čas hotel pisariti le svojo domačo govorico, na pr. le kranjsko narečje! — Res je slovelo doslej kranjsko narečje in ima svoje prednosti, pa ima p. štajarsko tudi svoje. Sloga jači. Iz vseh kotov mile Slovenije naj sprejéma slovenski pisatelj besede, da so le dobre in prave.

U. In kako lahko je zdaj to slovenskim pisateljem, kar knjige in časopisi ne izhajajo le v središču predrage Slovenije, marveč krog in krog, celo ob granici njeni po méstih, kodar se zbuja svést slovenske vzajemnosti.

T. Po tem takem prihajajo vseskozi nove t. j. nekterim neznane besede in oblike v knjigo, po knjigi pa med Slovence, kateri naj jih pridno pobirajo, in kar je čverstih in dobrih, ohranijo ter razširjajo, da postanejo naposled obče blago. Tako množijo in likajo jezik slovenski. Tako delajmo vsi ter radi spolnujmo, kar nam veléva slavni Koseski:

Jezik očistite peg, opilite gladko mu rujo,
 Kar je najetega v njem, dajte sosedu nazaj;
 Kinčite ga iz lastne močí, iz lastnega vira,
 Jasno ko struna bo pel, zvonu enako donel,
 Pričal vašo modrost na desno, na levo narodom.

Dopisi in novice.

Iz Ljubljane. „Danica“ pravi: „Zvedili smo tudi iz „Laibacherice“, da vi učitelji ne učite otrok pаметnega mišljenja in djanja; vaš nauk je prazno tlačanstvo, priguljeno vajeenje, slepa pokoršina: „leerer Formalismus, mechanische Angewöhnung, blinder unterwürfiger (!) Sinn“. In vzrok vsega tega je duhovsko nadzorništvo, pravita „Laibacherica“ in dr. Klun. „Das klerikale Uebergewicht übt überall bemerkbaren lähmenden Einfluss“ . . . Kaj vendar počenjate z ubogo mladino, gospodje po ljudskih šolah! Vi ne mara tirjate, da morajo učenci po cele verste nerazumljivih besed in stavkov na pamet znati, precej prvi dan v šoli po nemško govoriti, moliti itd.; in ako tega ne morejo, jih po perstih udrihate, z „Esel, Stockfisch“ obkladate, v „eselpont“ pošiljate, in še veliko enacega, kakor je bila šega od dobe cesarja Jožefa II. in pred konkordatom? Nočemo reči, da je v šolah vse popolnoma, kar ni bilo, in ne bo — tudi ne, ko bi gospod „Einsender“ z dr. Klunom vred imel v nadzorstvu vse ljudske šole; vidili pa smo večkrat prétekla leta po mnogih šolah, da so bili otroci prav čedno izurjeni ne le v navadnih tvarinah, temuč pogosto tudi v petji, sadjereji itd.; — tudi — če se ne motimo, so se ravno v poslednjih — konkordatnih časih šole naj bolj zmnožile po Krajskem, česiravno tega in tacega samemu konkordatu ne pripisujemo, kakor pa nasproti „inteligencija“ naših dni, ki bi naj raji vse grehe od Adama do zdaj zvalila na jezuite in na konkordat“.

— V 20. l. „Tov.“ naznanjeni napevi za mašno pesem so prišli že na svetlo, in se dobivajo pod naslovom: „Vélika sv. maša. Besede A. Praprotnikove. Za moški in ženski četerospev postavil L. Belar, učitelj v Ljubljani“. Drugo pot bomo kaj več govorili o teh lepih in prav v cerkvenem duhu zloženih napevih. Veljá 40 kr.

— 25. preteč. m. so bili v državnem zboru na Dunaji razprave o šolski postavi, ktera določuje šolino razmero do cerkve, in jo oprostuje cerkvenega nadzorništva.

Zoper odborov nasvet so govorili g. g. Jäger, Degara, zanj pa slovenski poslanec dr. Klun, Herman, Dienstl, Schneider.

Dr. Jäger je med drugim rekel, da on ne more spoznati, da bi država izključljivo imela pravico do šole; ker država ne podučuje in ne odgaja; država ima v drugem oziru le toliko določiti, kolikor vsak mora vediti, da spolnuje svoje dolžnosti. — So pa še drugi, kterim je šola bolj pri sercu, kakor državi; ti so starši, cerkev in soseska.

Pervo pravico do otroka imajo starši, ravno tako pa tudi cerkev (levicarji so rekli, da ne). Ker pa starši svojih otrok ne morejo do dobrega podučevati, jim pa šola na pomoč pride. Starši tedaj smejo tirjati, da se otrok tako podučuje, kakor se zloga z njih prepričanjem. Iz tega pa pride, da šola ne sme brezverska biti. V osnovi te postave je vera le nauk kakor drugi, in tukaj se pa prezira, da šola ne podučuje, ampak tudi odgaja. Če tega ne stori, ni šola. Šola pa ravno iz vere, ki je podlaga vsega npravnega izobraženja, jemlje pri-

pomočke, da izreja otroke npravno in verno. Cerkev mora versko zavest in verska načela vpeljati v življenje in v šolo. Iz tega se pa sklepa, da se šola ne more cerkvi odtergati, da mora cerkev šolo voditi.

To tudi zahtevajo katoliški starši; to zahteva katoliška cerkev, to tirjajo tudi katoliške srenje. („Oho! oho!“ so kričali levičarji). „Vedil sem, da mi bote zoper govarjali“, reče nadalje govornik, „in mi bote kazali prošnje, pa pomislimo, koliko iz med vseh mest je poslalo prošnje? Terdim tedaj, da katoliški starši tirjajo šolo pod cerkvenim nadzorništvom, ter pošiljajo otroke v šolo, da bi bili podučeni v katoliški veri. Katoliška cerkev ne bo nikdar odstopila svojih pravic do šole, ker ona je poklicana, da odgaja in podučuje, in le boj bote s tem podkurili“.

Govornik omenja še šolskih postav po drugih deželah, pred vsem pa na Pruskem, in kaže, da so tam ljudske in srednje šole tako osnovane, kakor je ravnokar razložil. Osnova nove postsve je ponarejena za Badensko; „tudi tam“ pravi govornik, „nočejo nič vediti od šolne ločitve. Deržava in cerkev skupno odgojate ljudstvo“. Če Prusko v svojih šolskih postavah ne odstranja vere, in se tam izučče močje, od katerih pravite, da so tako visoko s svojo učenostjo nad nami, tedaj cerkveni živelj ne zaderžuje v šoli učenosti. — Vprašal bi tudi če je sedaj, ko je deržava v toliki stiski, tudi pravi čas, da se spodbija podlaga, na kateri se mladost verno in npravno izreja. Sovražniki naši bi se nam smejali, ko bi vidili, da se množč notranji prepiri. Naj nikar zbor tega načela ne poterdi. Kako in kaj za naprej — o tem se bomo pogodili, kedar se cerkev in deržava med seboj pogodite. Protestantje so dobili svoj patent, imajo tedaj posebne pravice do šole. Tudi katoličani so dobili svoje pravice od pravne Avstrije; naj se tedaj pogodbe spoštujejo“.

Na to se oglasi profesor, g. dr. Klun, in govori za šolino ločitev od cerkve; to je ravno tisti dr. Klun, ki je l. 1862. v „Vaterlandu“ in v „Schulboten“ to ločitev imenoval prazno frazo; to je ravno tisti dr. Klun, kterega so Slovenci volili za svojega, ki pa v tej reči s Slovencem nasprotno stranko hodi. — Ktero prepričanje g. dohtarja je pravo? Beržkone tisto, ktero je izgovoril l. 1862., ker ta čas je pisal prost, sedaj pa je potegnul za vladajočo stranko.

Od njegovega govora hočemo jedro posneti, samo da bo dr. Klun od l. 1862. zavračeval g. Kluna od l. 1867., in bomo pristavljali le nektere opazke iz lastne skušnje.

G. Klun se tudi zlaga s svojim prejšnjgovornikom v tem, da imajo starši pravico spregovoriti besedo pri izreji svojih otrok; deržavi tudi ni vse eno, kako se otroci izrejajo. — Če pa deržava ustavo spremeni, spremeniti mora tudi zistemo za odgojo in nauk, ker deržavina prihodnost je pri otroški izreji. ¹⁾

¹⁾ Vera in nprava, ktere ste vsaki deržavi, naj bo absolutna ali ustavna, v terdno podlago, se ne spreminjate; in cerkev si ravno za to prizadeva, ko varuje svoj vpliv do ljudske šole; če pa je pri otroški izreji deržavina prihodnost, tako pa deržava slabo skerbi za svojo prihodnost, ktera ne skerbi za verno in npravno izobraženje šolske mladine. — G. dohtar nam je pa s tem, ko

„Če je pa sila in stiska pri nas tako velika, kakor je rekel g. prejšnjgovornik, kdo pa je tega kriv? Ali je bilo nadzorništvo in vodstvo naših šol pravo? Ker je pa tako, zakličem: drugače mora biti vse! Če vprašam, ali je ljudska šola res to, kar bi imela biti, najdem odgovor v tem, kar so učitelji na Dunaji zbrani rekli: „Šole ne spolnujejo tega, kar bi mogle“. — (Prav zopor svojo in šolino korist in zoper pravo narodovo omiko ravnajo učitelji, kedar se dajo premotiti, da se poganjajo za šolino ločitev od cerkve To vpitje je v šego prišlo pri omikanih in liberalnih učiteljih, se vé, kdor ž njimi ne vleče, je šleva, starokopitnež, ultramontanec in bog zná, kaj vse! Ljubeznjivo samoljubje se tukaj prikazuje, ljudje razgrajajo in ne pomislijo, da se jim vsi pametni posmehujejo“. Tako dr. Klun l. 1882.)²⁾

„V Avstriji pride na 1170 prebivavcev ena šola, na Švicarskem na 450, na Pruskem pa na 650. — Če pa posamesne kronovine pregledam, je to še drugače in bolj obžalovavno; v Tirolih pride ena šola na 453 prebivavcev, na Solnograškem na 888, na Koroškem na 1005, na Marskem pa na 1126. Po nekterih kronovinah pride ena šola na 4670 duš in na Kranjskem na 1890. Od 100 otrok, ki so za šolo vgodni, jih hodi le 64, po nekterih le 10—15.“³⁾

je rekel, da se mora tudi odgoja in nauk spremeniti, kedar se državina ustava spremeni, skrivnost razodel, zakaj da se konkordat ali v resnici duhovščina tako napada, in ta skrivnost je, kakor vidimo, da cerkev noče biti vladina strežnica, in se derži le svojega poslanstva.

²⁾ Tem besedam pristavljamo še to: Vsi liberalni učitelji si menda tako mislijo: Cerkev nadzorništvo in vodstvo šol opravlja brezplačno; kedar pa država vodstvo prevzame, bo nadzornike in okrajne zornike plačevala, in te službe, kdo drugi je bo dobil, kakor mi, ko smo zato naj bolj sposobni. (!) Pis.

³⁾ Zakaj da je po južnih in izhodnih avstrijskih deželah tako malo ljudskih šol, nam zgodovina pové; vlada ni tega kriva, še manj pa cerkev. Statističen pregled tukaj ne dokazuje drugzega, kakor da ima vlada še dosti poslovanja na šolskem polji. — Kar se pa tiče obiskovanja ljudskih šol na Kranjskem, je pa tako le: Vlada vstanovi šole in fajmošter jo ogleduje, in spodbuja in vnema farmane za šolo. Zanikerne otroke naznani učitelj svojemu vodju; ta vnovič opominja in žuga z gosposko in postavo. Če vse to ne pomaga, o vadi včasih nektere gosposki t. j. okrajnemu vredu. — Ali sedaj se je še le vrezal! — Gosposka te izpise ali deae pod klop, ali čez nekaj časa naj več ko že ni šole, pokliče starše, ali jih posvari, ali tudi kaznuje, velokrat pa pravi: „Vaš učitelj in fajmošter sta pa res sitna. da vam in meni napravljate nevgodnosti“. Toliko je duhovščina kriva, da se šola slabo obiskuje!

Ali se ne pravi to, duhovščino zistematično ob veljavo spravljati? Sam sem slišal, ko je neki kmet, ko je dobil v tej reči povabilo k gosposki, svojemu fajmoštru rekel: „Dokler nas je le deželna gosposka terla, smo že še shajali, ali kaj bo sedaj, ko nas še duhovska preganja!“ — Res je, kdor škodo terpi, ga še poverh zasmehujejo. — Zato pa šolski vodji po deželi, ogibljejo se, kolikor morejo, da zavolj šole ne tožijo kmetov, ljudi nagovarjajo, prosijo in s svojo veljavo si prizadevajo, starše prepričati, da pošiljajo otroke v šolo, dobro vedoč, da jim je šola nenavadna reč in da se bodo ljudje že bolj vneli za šole, kedar bodo vidili njihni korist. — To pa vsi dobri vemo, da na deželi otroci poglavitno v šolo hodijo zavoljo kerščanskega nauka, in da se marsikje šole spraznijo, kedar mine perva spoved in pervo sv. obhajilo. — Iz tega pa sklepajte, koliko bo imel učitelj na deželi otrok v šoli, če ne bo duhovni gospod šolski vodja.

„Res je, da so od l. 1850. do 60. veliko novih šol napravili. Nove šole, to pa še ni vse, tudi novi duh mora priti v šolo. Nočemo brezverske šole še manj pa nekerščanske; nočemo pahnuti kerščanski nauk iz šole, hočemo le vravnati, koliko se ima duhovščina vdeleževati šolskega vodstva. Vprašanje je sedaj le to, ali bo duhovščina sama šolo vodila ali ne, in če je tudi ne bode, vendar vidim, da so verske in cerkvene pravice v tej postavi vterjene.“⁴⁾

Kdo n. p. sedi po naši postavi v šolskem odboru? Fajmošter učitelj in srenjčani. Jaz zahtevam, da je tudi učitelj v šolskem odseku. Ali mislite, da učitelju pomoremo, če mu le plačo zvikšamo? Učenik naj bo spoštovana oseba v soseski, naj bo nekako neodvisen od kmečkih veljakov in od fajmoštra, kajti ni njegov cerkveni služabnik.⁵⁾

Kdo hoče sedaj učitelj postati, ko je vsak hlapec bolje plačan, od učitelja? Učitelja bodo le takrat spoštovali, ko ne bo več fajmoštru v oblasti.“⁶⁾

G. dohtar po tem pravi po Helfertu, da niti cerkev, niti njena nasprotnica ni šole ustanovila, marveč država. Pa, če je tudi šola cerkvena hči; hči je odrasla, hvaležna bo vedno svoji materi; treba pa je, da sama gospodari v domači hiši.⁷⁾

Pravijo pa, da mora duhovščina šolo voditi, ker je bolje izobrazjena. Če so učitelji res tako malo podučeni, podučujte jih. Naj se napravijo seminariji za učitelje; njih vstavnovljenje naj se nikar ne ovira. Ravno kar izobraženje učiteljevo zadeva, so na Nemškem in v Švajci veliko storili; pri nas pa imamo v ta namen šole pri normalkah, kjer si metodiko (Methodenbuch) v glavo vbijajo, da jo potem pri šolskih visitacijah od besede do besede izblebetajo.⁸⁾

⁴⁾ „To so besede“, je rekla lisica, ko je jagode na patanoštri prebirala. — Tukaj gre za načelna vprašanja, in cerkev ne more odjenjati. Ali ni g. Jäger ravno pred prav prepričavno rekel ušesom, ktere hočejo, poslušati. „Načela te postave nikar ne poteržite. — Kako in kaj se ima zgoditi, o tem se bomo porazumeli, kedar načelo, po katerem sta se pogodila cerkev in država, pravno ostane.“ „Ueber die Modalitäten wird sich verhandeln lassen, wenn der Grundsatz der Vereinbarung zwischen Staat und Kirche aufrecht bleibt.“ — To se pa pravi z drugimi besedami: Konkordat je izročil cerkvi pravice do ljudske šole, in ta se ne more tako na vrat na nos odpraviti. Pis.

⁵⁾ Ene dni po tem govoru je pa g. Gross hotel, da naj zbor postavno izreče, da učitelj ni več cerkvenik, in njegov nasvet so zavergli. Učitelj je cerkvenik, in je fajmoštru podložen, učenik pa ne. — Lepa doslednost! Pis.

⁶⁾ Spoštovanje ne pride s stanom; učitelja bodo ljudje spoštovali, če je tega vreden, timveč če mu je fajmošter prijatelj in podpora. Pis.

⁷⁾ Poslušajmo, kaj govori g. dohtar l. 1852., ko navaja šolsko postava iz švicarskega kantona Aarav. „Versko življenje in delovanje za vsako duhovnijo vravnuje in vodi v prvi vrsti fajmošter. On mora tudi po svoji moči šolstvo pospeševati, verdevanje (disciplino) v šoli podpirati in sploh skerbeti za očitno in domačo izrejo pri mladini.“ Pis.

⁸⁾ Kdor tako govori in to terdi, je ali čisto neveden v šolskih rečeh; on ne vé, da so v najnovejših časih po vseh deželah ta stran Litve vravnovali nove učilnice za učitelje (Lehrerbildungsanstalten); se vé, da so duhovni naj več vodji ostali; in dalje, kdor to terdi, ne razumé čisto nič od tega, kar se uči po preparandijah, in se mu tudi ne sanja, kar se godí pri šolskih visitacijah, kjer gospod visitator nekaj sam otroke v raznih naukih sprašuje, nekaj tega pa učitelju ukazuje; — ali pa je tako hudoben, da vedoma laže in devlje v zgor kar

Pravijo, da bo slabo za šolo, če ne bo duhovnom v oblasti. Meni se zdi, da ima duhoven pri poduku v kerščanskem nauku in v spovednici že toliko moči in veljave do staršev in otrok, da mu ni treba posebnega privilegiranega varstva. Ko bi bil jaz duhoven, bi ne hotel takega posebnega varstva, to bi se meni preborno zdelo, kakor da bi si ne upal bojevati se z enakim orožjem. ⁹⁾)

Veri, cerkvi in duhovščini so dobre šole v korist, ker iz teh pride omikano ljudstvo; omikano ljudstvo pa je tudi dobro.

Omika in vera niste si nasproti. Omikani človek je tudi veren, če tudi ni klerikalen. Če to overžemo, moramo tudi reči, da veren ni omikan, kar nočemo priterjevati. Ker sem že dolgo časa učenik, pozdravljam to postavo. V nji najdem pripomoček za omiko delavnega stanú, in ta je prihodnost za gospodarstvo v Avstriji. Glasujte tedaj gospoda za to postavo!“

Tako bi bil govoril tudi Nace Kuranda. Slovenci pa se sramujejo, da so poslali zastopnika v državni zbor, kateri hodi z njimi nasprotno stranko, in da so tako postali v zasmehovanje svojim zopernikom.

M. M.

— Časopisi pišejo, da se je velika večina marskih učiteljev prav odločno izrekla zoper sklepe splošnega učiteljskega zbora na Dunaji; ravno to se pripoveduje tudi od učiteljev na Vorarlberškem, ki nočejo nič slišati od ločitve, in verni kakor ljudstvo, iz kterega so, spoznajo živo potrebo, da se cerkveni vpliv v šoli ohranjuje.

Prememba v učiteljskem stanu.

V ljubljanski škofiji. G. Anton Žibert, poterj. pripravnik, gre za podučitelja v Stari terg pri Ložu.

je spodaj in spod, kar je zgorej. Ker pa prvo (nevednost), Vas g. dohtar, ne zadeva, drugo pa tudi od Vas misliti ne moremo, pa terdimo, da ste to le zato tam pripovedovali, da so se gospodom v zboru malo čutnice oživile, ker vladala je „Heiterkeit“ v zboru pri Vaših besedah.

Pis.

⁹⁾) Resnično! dajte le cerkvi prostost, kakoršna ji gre po cerkvenem pravu, in potem se ji ni treba bati zopernikov. Kedar se pa cerkvi orožje iz rok jemlje, in so njene besede precej državi nevarne, ko pa poleg tega njeni nasprotniki govore in pišejo zoper njo, kolikor se jim ljubi in potem se še le ogrinjajo s plajšcem lojalnosti, se pa boj na obeh straneh ne bije z enakim orožjem. Kako morete potem cerkvi očitati, da hoče imeti privilegirano varstvo, ker ji ne privoščite še te pravice, ktere je po konkordatu zadobila, in bi radi konkordat odpravili, cerkvi pa vzeli še te pravice do šole, kakor jih je imela pred konkordatom.

Pis.

Lístnica. G. Iv. Z. v T.: Le pošljite!

 Pridjan je Kazavec št. 8., 4 strani.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Tiskar in založnik:
Jož. Rudolf Mille.